

РОЛЯ ЖЭСТАВА-МІМІКАВАЙ МОВЫ ў НАВЕЛАХ А. ГЛОБУСА

Страха М. М.

Аналіз мастацкіх твораў дае падставу адзначыць нераўнамернасць выкарыстання жэстава-мімікавай мовы ў розных літаратурных жанрах. Так, напрыклад, раман, эпапея, дзе пераважае апісальнасць у перадачы падзей і ха-

риктарытці персанажаў, вылучаецца нязначнай наяўнасцю невербальных сродкаў кантакту паміж героямі. Выразная нагрузка функцыянальнасці жэстына-мімікавай мовы ў малых літаратурных жанрах, у прыватнасці, у навеле, для якой уласцівы такія рысы, як дынамізм, парадаксальнасць, адсутнасць прызмернай дэталізацыі. Паколькі знешнія рамкі навелы вымушаюць аўтара пазбягаць шматслоўнасці, лаканічнасць невербальных сродкаў зносін займае важнае месца ў структурна-фабульнай лініі твора.

Наснарэдняя функцыя жэстава-мімікавай мовы – сісілая і вельмі ёмкая эмацыянальна-адначная характарыстыка персанажаў. Паспрабуем прасачыць спецыфіку раскрыцця ўнутранага свету героя ў залежнасці ад тых частак цела, якія прымаюць удзел у невербальным кантакце. Аднак, найперш згадаем, што для інтэрпрэтацыі таго ці іншага жэста влікае значэнне мае кантэкст. Гэта дагчыць і свабодных спалучэнняў слоў, і фразеалагізмаў.

Жэст шырока раскрытыя рукі, як правіла, звязваецца з тым, што чалавек гаворыць і дзейнічае адкрыта, шчыра. У навеле “Масавік” А.Глобуса чытаем: “Актор раскінуў доўгія рукі й мівітафонным голасам сказаў:

-- Ты мая далігойла.” [1, 12]

Калі прачытаць прыведзены ўрывак, не звяртаючы ўвагу на рэпліку, сказаную актёрам, інтэрпрэтацыя жэста была б зусім іншая, адпаведная традыцыйнаму ўспрыняццю. Фраза ж персанажа ў спалучэнні з іншымі падзеямі дае магчымасць трктаваць жэст як выражэнне штучных, нават здэклівых пачуццяў.

Звернемся да іншых урывкаў з навел А. Глобуса:

1. -- Стоп! Стоп! Стоп! – замахаў рукамі Масавік... [1, 13]

2. – Эй-эй, -- жанчына ўзмахнула рукою. – А ты хіба ня хочаш агрымаць свой заробак...? [1,40]

3. “[Натуршчыца] размахнулася, каб ударыць нахабніка па гчацэ...” [1,43]

У трох сітуацыях выкарыстоўваюцца тоесныя, па сутнасці, жэсты, якія без кантэксу маюць ідэнтычны характар – накіраванасць дзеяння да каго-або чаго-небудзь. Аднак, менавіта сітуацыйная абумоўленасць надае адзначаным невербальным сігналам адметныя адценні: у першым выпадку – “выражэнне абурэння”, у другім – нейтральнае значэнне “жаданне спыніць каго-небудзь”, у трэцім – “размахнуцца, каб ударыць”.

Разгледзім наступныя сітуацыі:

1. – Ёсьць пытаньні? – ён паправіў вузел на гальштук... [1, 6]

2. – Ха-ха, -- мовіла ... бляндынка й паправіла бранзалет... [1, 8]

Традыцыйна псіхалагі лічаць, што папраўляць падчас размовы розныя рэчы, аксесуары: гдзіннік, гальштук і г. д. – азначае няўпэўненасць, збынтэжанасць, нервоснасць. У прыведзеных сітуацыях кантэкст дае падставу гаварыць, што ў прыведзеным выпадку персанаж папраўляе гальштук для таго, каб выглядаць больш сур’ёзна, важна. У другой сітуацыі дзяўчына папраўляе бранзалет хутчэй з мэтай каетлівасці, чым ад сарамлівасці.

У навеле “Вадзянік” чытаем:

1. – Горача, -- кіраўнік расшпіліў гузік сваёй афіцыйна-крухмальнай кашулі... [1, 8]

Сапраўды, звярнуўшыся да жыццёвай практыкі, можна адзначыць, што, як правіла, калі чалавеку спякотна, ён выконвае адпаведны жэст. Аднак, і ў дадзеным выпадку абставіны, у якіх адбываецца дзеянне ў творы, наступная рэшэчка кіраўніка даюць падставу акрэсліць, што ў прыведзенай сітуацыі персанаж такім чынам выражае сваю прыхільнасць да асоб, якія знаходзяцца побач.

Згадаем сітуацыі, дзе яшчэ дзін жэст *узняць галаву* набывае розную функцыянальную нагрузку.

1. – Вось пазачора выйшаў я зь піра, галаву ўзняў, а на небе поўня, а на поўні кроў... [1, 20]

2. -- Жанчыны пашалелі, -- сказаў супрацоўнік.

-- Пашалелі. Ты пра што? – калега ўзняў галаву...-- Жанчына просіць трэба йсьці, -- калега схіпіўся над сталом... [1, 20]

У першым выпадку жэст *узняць галаву* выконвае звычайную функцыю характарыстыкі персанажа, які робіць адпаведны рух выключна дзеля таго, каб паглядзець уверх, азнаёміцца з акалячым асяроддзем. У другім жа выпадку мы маем усе падставы сцвярджаць, што жэсты *узняць галаву* і *схіліцца над сталом* з'яўляюцца выражэннем унутранага стану дзеючай асобы, больш таго, выступаюць, як кантэкстуальныя антонімы, бо адпавядаюць псіхалагічнаму стану героя, характарызуючы яго з двух супрацьлеглых бакоў: *узняць галаву* – зацікаўленасць, жаданне атрымаць удакладненне пачатковай фразы, сказанай супрацоўнікам, і жэст *схіліцца над сталом* – страта раней узніклага пачуцця зацікаўленасці, абьякавасць.

З вышэй адзначанага вынікае, што жэстава-мімікавая мова ў тканіне мастацкага тэкста, як і ў паўсядзённым жыцці, займае важнае месца. Лакалічнасць невербальных сігналаў спрыяе частаму іх ужыванню ў якасці сродкаў зносін паміж літаратурнымі героямі. Эмацыянальнасць і ацэнчнасць жэстава-мімікавай мовы робяць яе неад'емнай часткай характарызацыі персанажа.

Літаратура:

1. Глобус А. Дамавікамерон. – Мн., 1994